

- 3. Зритнева Е. И.** Теоретико-методологическое обоснование социальных и педагогических технологий / Е. И. Зритнева // Теоретико-методологические основы инновационных технологий в социальной работе и образовании: [коллективная монография] / [под ред. профессора Н. П. Клушиной]. – Ставрополь : Альфа Принт, 2014. – 240 с. – С. 7–20. **4. Климов Е. А.** Введение в психологию труда : [учебное пособие для студентов вузов] / Е. А. Климов. – М. : Изд-во МГУ, 1998. – 350 с. **5. Коныгина М. Н.** Техники призрения детей в формировании национальной системы социальной защиты населения в России / М.Н. Коныгина // Сборник научных трудов СевКавГТУ. Серия «Гуманитарные науки» № 5: Из-во СевКавГТУ, 2007. – 234 с. – С. 27–30. **6. Коныгина М. Н.** Историко-культурные ориентиры построения профессиональной программы специалиста социальной работы / М. Н. Коныгина // Вестник Северо-Кавказского государственного технического университета. – 2001. – № 1. – Ставрополь: СевКавГТУ, 2011. – С. 164–168. **7.** Новые технологии и человек. – М., 1990. – 315 с. **8. Слостенин В. А.** Педагогика / Слостенин В. А., Исаев И. Ф., Шиянов Е. Н. – М., 2004. **9.** Словарь иностранных слов, 2007 – 324 с. **10. Чернилевский Д. В.** Дидактические технологии в высшей школе / Д. В. Чернилевский. – М. : Юнити, 2002. – 436 с.

УДК 37:377:377.5

Наталія Кожем'яко

ІНТЕРАКТИВНІ МЕТОДИ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ МОЛОДШИХ СПЕЦІАЛІСТІВ З ПРАВознавства у процесі вивчення ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИХ ДИСЦИПЛІН

Кожем'яко Н. В. Інтерактивні методи формування комунікативної компетентності майбутніх молодших спеціалістів з правознавства у процесі вивчення психолого-педагогічних дисциплін.

У статті розглянуто інтерактивні методи формування комунікативної компетентності майбутніх молодших спеціалістів з правознавства у процесі вивчення психолого-педагогічних дисциплін.

Ключові слова: комунікативна компетентність, комунікативність, методи навчання, інтерактивні методи, молодший спеціаліст.

Кожемьяко Н. В. Интерактивные методы формирования коммуникативной компетентности будущих младших специалистов по правоведению в процессе изучения психолого-педагогических дисциплин.

В статье рассмотрены интерактивные методы формирования коммуникативной компетентности будущих младших специалистов по правоведению в процессе изучения психолого-педагогических дисциплин.

Ключевые слова: коммуникативная компетентность, коммуникабельность, методы обучения, интерактивные методы, младший специалист.

Kozhemiako N. V. Interactive methods of communicative competence of junior professionals in law in the process of psycho-pedagogical disciplines.

The article considers the interactive methods of forming communicative competence of future junior specialists in law in the process of studying psychological and pedagogical disciplines.

Key words: communicative competence, communicative, teaching methods, interactive

methods, junior specialist.

Розвиток науково-технічного прогресу, розширення соціальних відносин і комунікацій вимагає від фахівця юридичної галузі володіти комунікативною компетентністю на високому рівні. Комунікативну компетентність майбутнього юриста слід розглядати як сукупність знань, навичок, вмінь, здібностей, досвіду, мотивації, що дозволяють ефективно реалізувати процес професійного спілкування, а саме: вміння соціальної перцепції (вміння сприймати й розуміти партнерами одне одного, вміння саморегуляції (вміння керувати собою на основі сприйняття активів своєї поведінки та власних психічних процесів), вміння вербального і невербального контактів, вміння «читати» по обличчю й адекватно моделювати особистість співрозмовника, вміння «подавати себе» в спілкуванні й будувати свою мову у психологічному плані.

Юрист повинен володіти не лише фаховими знаннями, а й бути комунікативно компетентним фахівцем в своїй діяльності. Фахівець юридичної галузі повинен передусім уміти спілкуватися з різними верствами населення. Саме у спілкуванні реалізуються їхні різноманітні суспільні та міжособистісні відносини. Спілкування – це вміння вступати в контакт з людьми, враховувати вікові та індивідуально-психологічні властивості кожної особистості та окремих груп громадян, своєчасне й адекватне визначення емоційно-психологічного стану співрозмовника, його інтересів тощо [3, с. 136].

На сучасному етапі розвитку педагогічної науки проблема формування комунікативної компетентності майбутніх фахівців є предметом досліджень багатьох науковців: Д. Годлевська, Ю. Жуков, С. Козак, Н. Назаренко, З. Підручна, Ю. Федоренко, В. Черевко та ін. Так, комунікативну компетентність розглядали як вміння встановлювати і підтримувати контакти з іншими людьми (Г. Данченко, Ю. Жуков, С. Козак, С. Макаренко); володіння сукупністю певних умінь (Т. Ладиженська, С. Мелібруда, Н. Паніна); знання норм і правил спілкування (А. Козлов, Т. Іванов).

Аналіз наукової літератури показав, що проблема формування комунікативної компетентності майбутнього юриста ВНЗ І-ІІ р. а. є актуальною.

Мета статті – зупинитися на тих методах навчання, завдяки яким процес формування комунікативної компетентності буде відбуватися найефективніше.

Рівень комунікативності майбутнього фахівця залежить від світогляду, наявності різнобічних знань, сформованості певних моральних принципів. Комунікативні якості є первісними рисами характеру, внутрішньою основою для утворення інтелектуальних, вольових та емоційно-мотиваційних властивостей людини.

Отже, комунікативні вміння майбутнього фахівця юридичної галузі є соціально значимим складником особистості, а комунікативність студента може бути сформованою й розвинутою в результаті вдало застосованих методів навчання.

Слід акцентувати увагу на тому, що у процесі навчання майбутнього фахівця юридичної галузі вивчаються такі психолого-педагогічні дисципліни, як «Юридична деонтологія», «Педагогіка і психологія», «Риторика», «Професійна психологія», які надають змогу розвитку знань, навичок, умінь і здібностей, досвіду, мотивації необхідних для ефективного спілкування і тому слід застосовувати методи, які сприятимуть формуванню комунікативної компетентності майбутнього фахівця юридичної галузі.

У сучасній педагогічній науці зазначають, що формуванню комунікативної компетентності студентів сприяють активні і групові методи навчання до яких

належать методи аналізу конкретних ситуацій, навчальні дискусії, бесіди, диспути, ділові та рольові ігри, тренінги [2, с. 7].

Формуванню комунікативної компетентності сприяють активні методи. Активні методи спрямовані на самостійне оволодіння студентами знань, активізацію пізнавальної діяльності студентів, розвиток їхнього мислення. Активні методи поділяються на імітаційні та неімітаційні.

3-поміж неімітаційних методів найбільш доцільними є: проблемна лекція (починається з формування проблеми викладачем або проблема постає перед студентами під час викладання лекції); евристична бесіда (передбачає повідомлення фактів, описання ситуацій, перегляд фільмів, слайдів та сюжетів з їх подальшим обговоренням); навчальна дискусія (полягає в обговоренні двох позицій на одну й ту саму проблему).

Наприклад, під час вивчення психолого-педагогічних дисциплін мета проблемної лекції полягає у стимулюванні творчого мислення студентів та в формуванні творчого підходу до своєї навчальної діяльності. Головна мета такої лекції – це цілеспрямоване залучення студентів до творчого набуття знань.

У ході проблемної лекції викладач і студенти створюють проблемну ситуацію, а потім аналізують поставлену проблему. Унаслідок чого у студентів розвивається творче мислення і засвоюється вивчений матеріал. Слід використовувати такі запитання:

- проблемні квазіпрофесійні запитання;
- професійні квазіпрофесійні завдання.

Наприклад, під час вивчення теми «Психологічна консультація» з дисципліни «Професійна психологія» можуть бути використані такі проблемні ситуації: «Ви працюєте юрисконсультом. У процесі проведення психологічної консультації вам необхідна інформація від потерпілого. Охарактеризуйте Ваші дії в такій ситуації?». «Ви працюєте слідчим. Під час проведення допиту потерпілий нервово напружений, не іде на контакт, як ви будете діяти, розкрийте алгоритм ваших дій у такій ситуації?».

Важливим моментом у проблемній лекції є розуміння й осмислення квазіпрофесійної ситуації, а також виявлення самої проблеми. У такій ситуації не говориться правильна відповідь, а надається можливість знайти відповіді і самим формулювати рішення і висновки. Відповідь на проблемне квазіпрофесійні запитання студенти знаходять самостійно у спільному діалозі, що сприяло засвоєнню отриманих нових знань.

Евристична бесіда та навчальна дискусія є елементом дискурсивної педагогіки. Основними структурними елементами дискурсивної педагогіки є відомі та випробувані методи навчання: дискусія, диспут, полеміка, бесіда.

Науковці приділяють увагу активним методам навчання, які поділяються на ігрові і неігрові. Ігрові методи навчання доцільно застосовувати з метою формування комунікативних навичок студентів під час вивчення дисциплін з циклу професійної підготовки: ділові ігри, розігрування ролей, проведення семінарських занять у вигляді прес-конференції або методом «мозкового штурму».

Наприклад, використовуючи метод «мозкового штурму» під час вивчення теми «Психологічні особливості судової промови» створюється проблема, яку викладач і студенти аналізують і намагаються проаналізувати. Так, можна використати такі проблемні завдання: «Яке цільове призначення має мова судового оратора?», «Як треба висвітлити сутність справи, відповідати на запитання?».

Отже, такі завдання сприяють формуванню та розвитку у студентів навичок і

вмінь ділового спілкування, удосконаленню культури ведення бесіди, відпрацювання у спілкуванні форми взаємовічливості, поваги, діловитості.

Науковці приділяють увагу груповим методам навчання.

Так, Ю. Ємельянов групові методи навчання поділяє на три блоки: [2, с. 7].

1. Дискусійні методи. До цього методу належать групова дискусія, аналіз ситуацій й морального вибору тощо.

2. Ігрові методи, творчі ігри, ділові і рольові ігри (поведінкове навчання, ігрова психотерапія, психодраматична корекція).

3. Сенситивний тренінг (тренування міжособистісної чуттєвості і сприйняття).

Дискусійний метод навчання допомагає студентам ефективно усвідомлювати й засвоювати навчальний матеріал. Аналізований метод надає змогу навчатися висловлювати свою думку аргументовано, у стислій формі, а також впливати на думку співрозмовника, логічно будувати відповідь. Також у процесі обговорення підвищується інтелектуальна діяльність студента юридичного коледжу.

До дискусійного методу належать: метод ПРЕС, «Займи позицію», «Філософська дискусія», переговори, дебати. Під час організації дискусії викладач має пояснити, що під час дискусії необхідно дотримуватися таких структурних етапів виступу: позиція (висловити думку, пояснити, у чому полягає ваша точка зору. Почніть так: «Я вважаю, що...»); обґрунтування (пояснити, чому ви так вважаєте, на чому ґрунтуються ваші докази. Почніть зі слів: «Оскільки...»); приклад (навести факти, дані, інформацію, що можна аргументувати, довести, посилити вашу позицію, демонструвати вашу правоту); висновки (узагальніть свою думку, зробіть висновок, ще раз переконливо й чітко висловіть власну позицію. Почніть словами: «Отже, я вважаю...»).

Різновидом дискусії є брейнстормінг, або «мозковий штурм». Цей ефективний метод спільного обговорення, пошук рішення, у якому шляхом вільного висловлювання враховуються думки всіх учасників. Штурм починається з призначення ведучого, який відповідає за функції: формулювання і переформулювання завдань, добір учасників для подальших етапів роботи, розв'язання організаційних питань. Учасники «мозкового штурму» поділяються на дві групи: «генераторів» – це люди, які володіють фантазією, здатні швидко підхоплювати чужі ідеї, а потім розвивати їх; «аналітиків» – це люди, які володіють великою кількістю знань з досліджуваного питання і здатних критично оцінити висунуті ідеї.

Під час проведення «мозкового штурму» існує ряд умов: перевага віддається кількості висловлених ідей, ідеї висловлюються короткими пропозиціями, схвалюються зовні і приймаються всі висловлені ідеї, підтримується така обстановка, в якій допустимі жарг, сміх, каламбур, ідеї можуть висуватися без обґрунтування.

До ігрових методів належать ділові та рольові ігри. Гра у процесі навчання допомагає як розвинути комунікативні навички й уміння та скорегувати дії студентів й направити у правильному напрямку. Слід зазначити, що гра має розважальну функцію, яка сприяє зацікавленості майбутніх юристів і підвищує пізнавальну й комунікативну діяльність [2, с. 7].

Ділова гра надає змогу поглибити теоретичний рівень знань майбутнього фахівця шляхом постановки певних питань, «під час вирішення яких студентська група стає джерелом інформації, перевірити знання, компетентність майбутнього юриста, уміння підготувати і прийняти рішення, що стосується різних сторін діяльності правоохоронних і судових органів» [1, с. 269]. Під час ділових ігор проводяться такі слідчі дії, як: допит підозрюваного, обвинувачуваного, підсудного,

очна ставка; огляд місця події, відтворення обставин і обстановки події, пред'явлення для впізнання, судове засідання.

Науковці Н. Костриця, В. Свистун, В. Ягупов зазначають, що сутність ділової гри полягає у відтворенні предметного і соціального змісту конкретної професійної діяльності, моделюванні основних умов і системи відносин, які є характерними для цієї діяльності [4, с. 15]. Ділова гра служить дидактичним засобом розвитку творчого професійного мислення, що виражається у здатності до аналізу виробничих ситуацій, постановці, вирішенню, доведенню професійних завдань. Змістом гри є імітація конкретних умов, а сама гра проводиться як спільна діяльність учасників навчального процесу у ході постановки професійно важливих цілей.

На думку В. Свистун, методика проведення професійних ігор має різнобічний і динамічний характер і проводяться за певною моделлю: підготовка учасників гри, вивчення ситуації, інструкцій, проведення гри, аналізу, обговорення та оцінювання гри. «Тренування в умінні аналізувати інформацію, приймати оптимальне рішення, знаходити помилки, вносити необхідні корективи до стратегії і тактику дій – це позитивні аспекти ділових ігор, які слід використовувати у процесі їх проведення» [4, с. 18].

Отже, ділова гра допомагає майбутнім фахівцям занурюватися у спеціально створену виробничу або реальну атмосферу спілкування, дозволяє виконувати різні ролі, допомагає розкривати потенціал комунікативних здібностей, вчить приймати рішення, сприяє рефлексивному аналізу власної комунікативної діяльності.

На нашу думку, позитивний результат у процесі формування комунікативної компетентності майбутніх юристів може дати й такий метод як дебати. Цей метод сприяє не лише поповненню системи знань, формує вміння й навички взаємодії, але є важливий тим, що надає змогу відчутти себе у ролі опонента, сприяє оволодінню культурою спілкування і спонукає до пошуку інформації та до аргументованої дії.

За допомогою методу переговорів можна тренуватися у розв'язанні конфліктних ситуацій. Даний метод дає змогу набувати необхідні вміння і навички міжособистісної взаємодії. Такий метод передбачає підготовку до переговорів (чітко визначити проблему, що є причиною конфлікту; подумати про причину проблеми; виокремити вимоги від того, чого сторони хочуть; поглянути на проблему очима сторонньої людини; визначити рішення, які можуть виявитися ефективними для розв'язання проблеми).

Також до активних методів навчання належать тренінги, які спрямовані на розвиток комунікативних здібностей у спілкуванні майбутніх фахівців юридичної галузі, уміння встановлювати контакти з людьми. На нашу думку, розвиток тренінгового підходу до формування комунікативної компетентності перебуває на початковому етапі, оскільки мало наукових публікацій і вітчизняних розробок. Наукові публікації щодо проведення тренінгів насамперед розраховані не на підготовку майбутніх фахівців юридичної галузі.

На думку, В. Пугачова, тренінг – це програма різноманітних вправ, які здійснюються задля формування і вдосконалення підвищення ефективності трудової та іншої діяльності [6, с. 38].

Тренінг як метод навчання відрізняється від традиційних методів тим, що під час його проведення відбувається: передавання знань та самостійний пошук способів для вирішення поставлених завдань; формування комунікативних навичок та вмінь; розвиток психологічних структур особистості майбутнього фахівця юридичної галузі. Ознаками такого методу є атмосфера невимушеності і свободи спілкування між його учасниками, активні взаємини між учасниками групи, застосування активних методів

групової роботи, провідна роль особистості тренера в досягненні цілей тренінгу. Тренінг за короткий проміжок часу сприяє інтенсивному навчанню, розкриттю прихованих здібностей, допомагає розкрити внутрішній потенціал, пізнати себе, навчитися працювати, взаємодіяти в команді і навчитися розв'язувати поставлені проблеми за короткий час. Тренінг активізує процес навчання, посилює його практичну орієнтацію, формує теоретичну, практичну та психологічну види підготовленості до професійної діяльності, ефективно формує комунікативну компетентність майбутнього фахівця юридичної галузі.

Психологічний тренінг – це найефективніший метод задля покращення комунікативних умінь, і для набуття навичок міжособистісного спілкування.

Завдяки використанню новітніх технологій можливим і доступним є навчання з використанням інтерактивних методів навчання, а саме кейс-методів. На наш погляд, використання кейс-методики у навчанні не лише дозволяє покращити розуміння, активізувати пізнавальний інтерес, але сприяє розвитку дослідницьких, комунікативних, творчих навичок. Як інтерактивний, кейс-метод може застосовуватися під час закріплення знань та вмінь, що були отримані на попередніх заняттях, розв'язку навичок аналізу і критичного мислення, зв'язку теорії і практики.

Навчання за допомогою кейсів розвиває здатність аналізувати, уникати помилок, які часто виникають під час конкретних завдань. Кейс-методи повинні чітко відповідати поставленій меті, мати відповідний рівень складності, бути актуальним на сьогодні, ілюструвати типові ситуації, розвивати аналітичне мислення, провокувати дискусію, мати кілька рішень.

Отже, слід зазначити, що кейс метод розвиває: аналітичні навички (вміння відрізнити дані від інформації, класифікувати, виділяти суттєву та несуттєву інформацію, аналізувати, представляти та добувати їх, мислити чітко й логічно); практичні навички (формування на практиці навичок використання теорії, методів та принципів); творчі навички (генерація альтернативних рішень); комунікативні навички (уміння вести дискусію, переконувати, захищати власну позицію, переконувати опонентів, складати короткий та переконливий звіт); соціальні навички (оцінка поведінки людей, уміння слухати, підтримувати в дискусії чи аргументувати протилежні думки, контролювати себе тощо).

Отже, цілеспрямоване навчання майбутніх фахівців юридичної галузі навичкам спілкування і самопізнання за допомогою інтерактивних методів навчання буде сприяти активізації комунікативних можливостей студентів, формуванню особистісних і професійних якостей, необхідних для ефективної міжособистісної взаємодії, а також майбутньої професійної діяльності. Найголовнішим у майбутніх юристів під час навчання повинно стати сприймання будь-якої наочної, вербальної інформації, самостійного осмислення, прийняття рішення, оцінювання можливих наслідків, визначення оптимальних шляхів реалізації цього рішення.

Література

1. Барабаш Т. М. Кримінальний процес України: [навч. посіб.] / Т. М. Барабаш, Т. В. Данченко, П. В. Цимбал. – Ірпінь : Національний університет ДПС України, 2007. – 338 с. **2. Бутенко Т. О.** Активні методи навчання у формуванні комунікативної компетентності студентів / Т. О. Бутенко // Педагогіка, психологія та методика-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. – 2009. – № 1. – С. 6–8. **3. Кожем'яко Н. В.** Комунікативна компетентність майбутнього фахівця юридичної галузі як педагогічна проблема / Н. В. Кожем'яко // Комп'ютерно-інтегровані технології: освіта, наука, виробництво Луцького національного технічного університету. – 2011. – № 5. – С. 136–141. **4. Костриця Н. М.** Ділові ігри в підготовці

фахівців до управлінської діяльності: [навч.-метод. посіб.] / Н. М. Костиця, В. І. Свистун, В. В. Ягупов. – К: наук. метод. центр аграрної освіти, 2005. – 53 с.
5. Свистун В. І Тренінговий метод формування управлінської компетентності у фахівців-аграрників / В. І. Свистун // Проблеми інженерно-педагогічної освіти: зб. наук. праць. – 2005. – № 11. – С. 36–42.

УДК 378-057.85:81](73)

Віта Корнієнко

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ МОДЕЛЕЙ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ БАКАЛАВРІВ ГУМАНІТАРНИХ НАУК З ПРИКЛАДНОЇ ЛІНГВІСТИКИ В УМОВАХ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО МОБІЛЬНОГО ФАХІВЦЯ

Корнієнко В. В. Порівняльний аналіз моделей професійної підготовки бакалаврів гуманітарних наук з прикладної лінгвістики в умовах формування професійно мобільного фахівця.

У статті на основі компаративного аналізу виокремлено спільні та відмінні аспекти організації навчального процесу у вищих навчальних закладах; відмінні та спільні підходи у використанні нових інноваційних технологій навчання, структурі та змісті освітніх програм, системі оцінювання, науково-методичному забезпеченні навчального процесу, у практичній підготовці бакалаврів гуманітарних наук з прикладної лінгвістики, акредитації й сертифікації кваліфікації бакалавра гуманітарних наук з прикладної лінгвістики.

Ключові слова: освітня система, бакалавр, навчальний план, прикладна лінгвістика, модель професійної підготовки.

Корниенко В. В. Сравнительный анализ моделей профессиональной подготовки бакалавров гуманитарных наук прикладной лингвистики в условиях формирования профессионально мобильного специалиста.

В статье на основе компаративного анализа выделены общие и отличительные аспекты организации процесса обучения в высших учебных заведениях; отличительные и общие подходы в использовании новых инновационных технологий обучения, структуры и содержания учебных программ, системы оценивания, научно-методического обеспечения процесса обучения, в практической подготовке бакалавров гуманитарных наук прикладной лингвистики, аккредитации и сертификации бакалавра гуманитарных наук прикладной лингвистики.

Ключевые слова: образовательная система, бакалавр, учебный план, прикладная лингвистика, модель профессиональной подготовки.

Korniienko V. V. Comparative analysis of Bachelor of Arts in Applied Linguistics training models in conditions of professional mobility specialist formation.

On the basis of comparative analysis the common and distinctive aspects of the organization of the learning process in higher education are singled out; distinctive and common approaches in the use of new and innovative learning technologies, the structure and content of the curriculum, assessment system, scientific and methodological support of the learning process, in the practical training of BA in Applied Linguistics, accreditation and certification BA in Applied Linguistics are marked out.

Key words: educational system, bachelor, curriculum, applied linguistics, training model.